

НАЦИОНАЛЕН АКАДЕМИЧЕН ТЕАТЪР "ИВАН ВАЗОВ"

ЗАСЕДАНИЕ НА ХУДОЖЕСТВЕНИЯ СЪВЕТ

София, 30 юни 1979 година

2

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

ДНЕВЕН РЕД	3 стр.
ПРИСЪСТВУВАЩИ	4
ОТКРИВАНЕ	
предс. Дико Фучеджиев	5
МНЕНИЕ НА КАМЕН ЗИДАРОВ ЗА СПЕКТАКЪЛА	
/прочетено от Чавдар Добрев/	6
ИЗКАЗВАНИЯ	
Антония Каракостова	7
Юлиан Вучков	9
Владимир Каракашев	15
Гочо Гочев	21
Банчо Банов	26
Крикор Азарян	30
Чавдар Добрев	34
Васил Стефанов	39
Николай Николаев	41
Николина Лекова	43
Васил Стойчев	44
Филип Филипов	45
ЗАКЛЮЧИТЕЛНО ИЗКАЗВАНЕ	
предс. Дико Фучеджиев	55
ЗАКРИВАНЕ	
предс. Дико Фучеджиев	58

3
НАЦИОНАЛЕН АКАДЕМИЧЕН ТЕАТЪР "ИВАН ВАЗОВ"

ЗАСЕДАНИЕ НА ХУДОЖЕСТВЕНИЯ СЪВЕТ

Стенографски протокол

София, 30 юни 1979 година

/Открито в 13,00 часа/

- 0 -

Д Н Е В Е Н   Р Е Д

1. Обсъждане на постановката на "За честта на пагона"
от Камен Зидаров - постановка на проф. Филип Филипов.

- 0 -

ПРИСЪСТВУВАТ:

Дико Фучеджиев
Чавдар Добрев
Васил Стойчев
Крикор Азарян
Рачко Ябанджиев
Гочо Гочев
Румен Нешев
Антония Каракостова
Филип Филипов
Крум Табаков
Банчо Банов
Венера Наследникова
Кирил Неделчев
Владимир Каракашев
Юлиян Вучков
Николина Лекова
Николай Николаев
Юри Ангелов
Александър Григоров
Александър Панков
Любомир Кабакчиев
Виолета Бахчеванова
Мирчо Сливенски
София Каракашева
Минка Долапчиева
Георги Черкелов

ОТСЪСТВУВАТ:

Енчо Халачев - на репетиция

Маргарита Дупаринова - в чужбина

Славка Славова - на репетиция

- 0 -

О Т К Р И В А Н Е

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Откривам заседанието на художествения съвет.

Има ли някакви предложения по дневния ред? Няма.

Другари, гледахме представлението, което се готви тука от не много дълго време, трябва да кажа, в театъра и с което ще бъде закрит Шестият национален преглед на българската драма и театър.

Имате думата. Много моля по-оперативно, за да не прегладнеем, макар че ще донесат по някой сандвич. Владо Каракашев ще може спокойно да седи тука на заседанието. /Смях/ И не само той разбира се, а и някои други. И ние не сме чак толкова издръжливи на глада.

И така, другари, имате думата.

Давам думата на главния драматург Чавдар Добрев, който ще прочете мнението на др. Камен Зидаров - автор на пиесата и член на художествения съвет, който от скромност не присъствува.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Не, той не е добре. Снощи гледа спектакъла. Каза, че не е добре.

ВАСИЛ СТОЙЧЕВ: Той не е добре, не спектакълът. /Весело настроение /

МНЕНИЕ НА КАМЕН ЗИДАРОВ ЗА СПЕКТАКЪЛА /прочетено от Чавдар Добрев/:

Напълно одобрявам концепцията на режисьора. Налице е едновременно съвършено нов, интересен и истински прочит на пиесата. Машабността на спектакъла дава вярна представа за историческата атмосфера и климат, в който се развива действието.

Масовите сцени са съвършено верни и допринасят много за разкриване на атмосферата на епохата.

Във възторг съм от играта на Ружа Делчева, Андрей Чапразов, Любчо Кабакчиев, Виолета Бахчеванова, Иван Кондов. Във възторг съм от играта на всички актьори, участващи в спектакъла.

Камен Зидаров

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Изброени са главно народните артисти, но след това има пояснение. /Веселост/

Другари, чуваме мнението на др. Камен Зидаров. Имате думата.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Той го е диктувал по телефона. /Веселост/

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Моля ви се, аз нищо не съм казал. /Веселост/

ФИЛИП ФИЛИПОВ: И много други имена, но не са записани.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Кой ще открие пренията, както се казва, макар че няма да бъдат прения, струва ми се.

Антония, искаш ли да откриеш дебатите?

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: Ами разбира се.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Добре, давам ти думата, защото ние все пак сме вътрешни хора. Да започнем ние, като познаващи по-добре цялата подготовка, по-детайлно.

ИЗКАЗВАНИЯ

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: Искам да започна с това, че корекциите, които са направени в текста на пиесата, са помогнали много за нейното художествено извеждане и специално за убедителното звучене на първата част на пиесата, която срещаше редица възражения и желаниа за поправки. В това отношение отпадането на някои епизоди като например този - връщането на Владимир в дома на полковник Бисеров, след като той установява, че баща му е загинал на площада, и други подобни неща много деликатно са извели убедителното прозвучаване на пиесата на нашата сцена.

Спектакълът е станал и вълнува зрителната зала, а се надявам, че ще вълнува и младежта с това, че се разиграва една действително човешка драма за любовта на тези двама млади хора, през които минава желанието да се докаже една голяма революционна истина на народа ни.

В цялото си звучене спектакълът^е въздействащ, вълнуващ.

Специално искам да поздравя нашия млад актьор Константин Цанев, който изгражда действително един убедителен и красив образ на Владимир Панов и следиш с напрежение душевните перипетии на този млад герой, който стига до истината на баща си. Просто се радвам за неговото утвърждаване в този изключително сложен образ и за убедителното му изнасяне на сцената.

Тука има и редица други актьорски участия, които ме впечатляват, като се започне още от първата сцена с великолепното участие на Георги Георгиев-Гец, Славка Славова и Ружа Делчева, които носят много българска атмосфера в това представление, и се стигне до финалната голяма картина на съда с участието на Кабакчиев, Васил Стойчев и Рачко Ябанджиев. Просто трябва да се подчертаят усилията на тези актьори за едно действително художес

вено изнасяне и защита на тази българска пиеса, написана преди 20 и няколко години.

Това, което искам да направя като препоръка за раждането на спектакъла, в чието достойно и успешно представяне на прегледа аз не се съмнявам, е следното. На мене лично ми прозвуча малко в повече димът като техническо приспособление за промяната от картина в картина. Малко ми натежава този дим. Особено се забелязва източникът, от който той излиза, разпръскван с това вентилаторче. Просто има нещо, което е несъвършено и ме подразни.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Абсолютно ачик излиза. Нека да бъде малко по-дискретно.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: Да.

Сега това, което ми се струва, че все още не е станало, това е една от много решавашите картини и аз вярвам, че тя ще стане - картината, когато генералът, Кондов, обработва тримата офицери в дома на полковник Бисеров. Струва ми се, че това се дължи на нещо, което според мене е съвършено поправимо.

Знаете ли какво ми липсва, ако мога така да го формулирам? Липсва ми убедеността на актьора, на Кондов в истината, която той защитава. Той може да бъде нагъл и брутален, може да бъде и циничен в това нещо, но той трябва да бъде дълбоко убеден. Струва ми се, че в момента актьорът се занимава с това да създаде един малко отрицателен образ. Тази предварителна нагласа да се очерни образът, да се дискредитира веднага пред очите на зрителя, ми се струва, че просто накърнява и художественото звучене на тази сцена.

Специално искам да поздравя другаря Кабакчиев, който не беше тука, когато започнах, за воденето на процеса. Това се чувствува и по реакцията на залата. Един изключително мъчен момент, който убеждава, другарю Кабакчиев.

На добър час! За достойно представяне на прегледа!

ЮЛИАН ВУЧКОВ: Аз считам, че най-голямото достойнство на спектакъла е пълният отказ от външната патетика и от екзалтацията в актьорската игра. Гледал съм много реализации на тази постановка и повечето от тях са били много сантиментални, много мелодраматични, много са приличали на цели реки от страсти и потоци от игра на състояние и на чувства, една разпарцалъвеност въобще в актьорска изява и в режисура, и съм определено доволен, че режисьорът Филип Филипов е търсил, насърчавал е и е постигнал една овладяност и пестеливост в актьорската изява, едно насочване към строг, мъжествен стил на актьорско изпълнение, което според мене е голямо предимство на спектакъла и се дължи до голяма степен на режисурата.

Считам, че най-голямото постижение на спектакъла е последната сцена на съда. Мисля, че тя е просто разработена много талантливо, направена е много пестеливо и чисто и в същото време извънредно раздвижена. Ние знаем, че все пак тези съдебни сцени трудно могат да се раздвижат, трудно може да се постигне в тях динамика и ако се постига, тя е външна, елементарна. А според мене тука е постигната една вътрешна динамика на въздействието с много силни актьорски участия, споени помежду си в един ансамбъл, и в същото време с едно хубаво открояване на отделните човешки характери, независимо че те, казвам, са споени в едно хармонично ансамблово цяло.

Извънредно силно е изпълнението на Любомир Кабакчиев в сцената на съда и общо мога да кажа, че неговото постижение определено ме вълнува преди всичко за това, защото воден от режисурата, той започва не от високото, а от ниското, набира инерция, набира сили, за да не се изчерпи като средства, като вътрешна сила, като емоционална изява, да му останат така да се каже сили

те за върховия момент на спектакъла, тъй като е известно, че това е една от малкото пиеси, в които има съвпадение на развързка с кулминацията на драматургическото действие. И това е постигнато и в спектакъла за радост, едно пълно сливане на развързката с кулминацията на цялостното внушение, на целия спектакъл, на цялата история въобще.

Много е разнообразен Кабакчиев в отсенки, не само в реакции. Много е овладян, присъствува вътре в образа, въпреки че би могъл да бъде и екзалтиран, и външнопатетичен, и сладострастен, и излиятелен, но в обратна посока води нещата. /Смях в залата/

ГОЧО ГОЧЕВ: Защо сладострастен? /Смях/

ЮЛИЯН ВУЧКОВ: Защото сме гледали сладострастни спектакли например варненската постановка на "За честта на пагона"; която нашата критика пак много разхвали на място, като отиде и тука като гледахме, просто плакахме от умиление.

ГОЧО ГОЧЕВ: Защото и тя е сладострастна. /Смях/

ЮЛИЯН ВУЧКОВ: Коя е сладострастна?

ГОЧО ГОЧЕВ: Критиката.

ЮЛИЯН ВУЧКОВ: Да, и критиката. А тука според мене това го няма. Ето конкретно ви отговарям.

Извънредно добро впечатление - държа да подчертая - в сцената на съда, за да не се помисли, че харесваме народните артисти, ми направи и заслужилият артист Васил Стойчев. Извънредно добро! Извънредно добро! Държа да си кажа впечатлението. Първо, самото режисьорско впечатление много ми допадна. Един ядовит ядосан, нетърпелив председател на съда, който едва се овладява вече да разкъса противниците на Бисеров, и понеже няма право чрез текст да защити своите съмишленици в лицето на цялата тази военщина и на това офицерство, просто с цялото си вътрешно при-

съствие, с интонация, с отсенки, с ирония, в една разнообразна емоционална гама той просто взема отношение и е страна фактически на действието изцяло на страната на Бисеров.

Естествено, това е преди всичко едно силно и ярко режисьорско решение, разбира се трябва да кажа, което много ме респектира и в реализацията обаче на Васил Стойчев.

Много добро постижение има Рачко Ябанджиев също в сцената на съда и не само в сцената на съда, а и в първите неща.

Разбира се аз бих поискал още малко да се пораздвижи тази сцена на съда. Има възможност според мене. Тази тъпа, другарю Филипов, масовката там, дето сте ги събрали наблюдателите и дето отвреме навреме подвикват много наивно и ученически чрез ох, а-а, о-о, е-е и пр. - тези ученически възклицания смятам, че трябва да се обработят по-основно и по-органично да се намеси тази маса в цялото действие като участник, като коментатор така да се каже на онова, което актьорите правят.

Това ми е единствената бележка към тази, казвам, много силна в режисьорско и в актьорско отношение сцена.

Сега трябва да кажа, понеже тука сме се събрали да отпривим и някои препоръки естествено в порядъка на една искреност, че първата част на спектакъла според мене отстъпва по сила на тази сцена в съда. Считам, че тя до известна степен е лишена от този вътрешен драматизъм, който в много голяма степен носи по режисура и по актьорска изява сцената на съда.

И това се отнася - тук се различавам от др. Антония Каракостова, тя ще ме извини - преди всичко за главния герой Косьов Цанев.

Разбира се считам, че режисурата е постигнала много неща с него, много неща, майсторски е работила, което е характерно за проф. Филипов от много години и въобще винаги е било така при

също за него. Аз трябва да кажа, че много уважавам и ценя актьор. Той носи на сцената една интелгентност, една внушителност, артистичен е, има чувство за естетичната определеност така да се каже на образа, което винаги ме респектира. Хубаво е, че режисурата го тласка към една овладяност така да се каже на вътрешния живот, към голяма пестеливост. Хубаво е, че режисурата не го тласка към сантиментална, малодушна, мелодраматична изява, а именно към този строг, бих казал по-суров, по-мъжки стил на изпълнение, но в същото време трябва да кажем, че актьорът е доста равен, другари, доста монотонен и не носи в голяма степен това тежко бреме, нямаме усещането, че той носи едно огромно бреме на плещите си, огромно бреме! Решава се съдбата на баща му! И едно вътрешно възмущение без патетика и без екзалтация в много по-голяма степен според мене трябва да го съпровожда и по моя преценка това би разчупило образа, би го оцветило така.

Сега може би драматургията не му дава кой знае какви възможности в това отношение, но ситуацията да оцени актьорът. Нашите актьори трябва въобще да оценяват малко и ситуацията чисто от житейска гледна точка. Има тука фантазия, въображение, както са проявили много актьори в този спектакъл, и режисурата въображение чисто по линията на житейската ситуация.

Мисля, че в тази посока има да се пожелаят много неща все още на Косьо Цанев, за да не бъде той пък до такава степен малко алиениран едва ли не от цялото действие и с една излишна перфидност и малко паметниковост, дори ако щете на места, да отразява събитията.

Трябва да кажа, че това нещо се отнася в по-голяма степен за актрисата Красимира Петрова. Чувствувам на моменти известна наивност в провеждането на сцените. Ще ми се по-голяма професионална гъвкавост на места. Режисурата много добре е експони-

рала образа, но актрисата според мене по-органично трябва някак-си да закове още нещата. На места се чувствава, че нещата са много категорични при режисурата, но при актрисата не са именно така достатъчно изработени, завършени още, за да бъде окончателен художественият резултат по нейна линия.

Много добро впечатление ми направи изпълнението на Чапразов. Дано обаче не прехвърли на места чувството за мярка, защото имам чувството, че още малко ако натисне педала, тази ярка външна характерност може да събуди у нас известно чувство за хумор, и малко да се появи по лицата ни една усмивка. Дано тази остра характерност, казвам, да се задържи на тази граница и в тази степен.

Силно е актьорското постижение също и на Иван Кондов, въпреки че мисля, че той би могъл да спести все пак някои доста театрални интонации в играта си, да поопрости малко нещата. На места има излишно напрежение даже у този забележителен наш актьор. Това не е проблем за него. Малко трябва просто да се отслаби педалът. Понатисва се доста, повече, отколкото трябва. И имаме елементи за лека театрализация на една ситуация, която е твърде драматична, за да бъде на места леко театрализирана според мене от него. Той има голямо внушение, много голяма вътрешна сила и с лекота би могъл според мене да постигне тези неща.

И една бележка, която бих отправил към целия български театър и Националния. А бе, другари, след всяко изречение се прави пауза и след всяка дума бе! А бе какво е това нещо! Кажете се "добър ден", три минути чакаме, за да се каже Пенчо, за кого се отнася това добър ден! Нека да преминем към една естествено-ност. И на прегледа го гледам това нещо - след всяко изречение и след всяка дума се правят паузи в българския театър! И се разиграват малко думи и фрази! Това е една стара наша слабост, ко-

ято нарушава органиката и някакси върви против съвременния стил на човешко поведение, първо, а след това на актьорско. Все пак животът ни е на нас коректив.

Това твърде много го има в първата част на спектакъла. И аз бих помолил ритмически наистина нещата да се сгъстят по вътрешна линия.

Що се отнася до масовките, мисля, че те дават една мащабност, една едрина на спектакъла. Знаем, че проф. Филипов е в стилията си и в тази посока, не само в майсторската си работа с актьорите. Но мисля, че последната масовка може да отпадне. Тя е доста илюстративна. Считам, че може да се завърши с отиването на майката и на сина в дъното на сцената. Това е едно поетично, трогателно финалиране на спектакъла. Другото илюстрира според мене, повтаря онова, което видяхме в първата част на спектакъла, и някакси не носи особен смисъл, бих казал, за да държи обезателно този финал да го има. Като начало това беше хубаво, като гонг, да бъдем въведени в една атмосфера. Но във финала мисля, че това не е достатъчно убедително.

Смятам, че може да се помисли и дали може да остане масовката, в която се показва тази сцена за митинга. Ние научаваме за нея чрез това, което се казва в дома на Бисеров. Дали и след това тя трябва да бъде вече илюстрирана как говори този оратор и как тези войници стоят отпред, Може би и за нея би могло да се помисли за нейното съкращаване. Въпреки че там има една сцена пък с тази, за която става дума след това, и може би това ще бъде невъзможно. Но за последната картина мисля, че спокойно може да отпадне, защото спектакълът върви в едно такова хубаво крещендо, че не е необходимо той да бъде разясняван, защото това е спад, а не е извисяване, не е кулминация и не сеналага според мене да се прибъгва до тези неща.

Това са ми в най-общи линии впечатленията.

ВЛАДИМИР КАРАКАШЕВ: Трябва да ви кажа, че днеска постановката, която много ме развълнува, ме върна преди 20 и няколко години, когато в нашия театър, където аз работех като драматург Военния театър - ние за първи път работихме и поставихме тази пиеса на Камен Зидаров.

Казвам го всичко това, воден не от желанието за някакви сантиментални спомени, но за да направя една много радостна констатация - че пиесата на Камен Зидаров е редактирана, освежена и бих си позволил да кажа и осъвременена в най-хубавия смисъл на тази дума. Виждаме действително една нова редакция и на пиесата, и една нова сценична редакция в сравнение с тези многобройни сценични интерпретации, които бяха дадени на тази пиеса в редица наши театри и които ние сме гледали.

Просто цели сцени са прекомпозирани. Има много нов текст. И трябва да кажа, че аз не виждам нито едно място, където да личат белите конци на тези нови поправки и нови допълнения, които са правени към текста. Вървяло се е според мене по единствено върнатата в случая линия - това е линията на уплътняване на характерите, на уплътняване на взаимоотношенията и особено, дължа да повторя това и да го подчертая, за избягване на известния мелодраматизъм, който се криеше в първия вариант на пиесата, и макар и сега да не е избегнат абсолютно, все пак и във сценичната редакция, и особено в литературната редакция на текста, който аз още веднъж намирам за изключително хубаво направен, този мелодраматизъм, този сантиментален привкус, който имаше в пиесата в оня вариант, който ние играхме преди 20 и толкова години, сега е преодолян.

Мисля, че тука Националният театър с този спектакъл дава един хубав пример за отношение към това, което ние наричаме

наше драматургическо наследство, как трябва да се пристъпва към него - да се пристъпва с уважение, но не и с прекалено голяма плахост, а да се има пред вид този неумолим ход на времето, който налага корективи, сериозни, художествени и идейни, в редица произведения на нашата драматургия.

Мисля, че спектакълът е много значим, спектакълът е един от най-добрите на Националния театър, които се играят през последно време, и е хубаво, че Шестият национален преглед ще завърши именно с един такъв спектакъл, напълно в духа на традициите на Националния академичен театър.

Постановката има според мене две - преди да мина към някои по-конкретни бележки и оценки - много силни особености, две много характерни особености, много внушителни:

Първо, както в редица други постановки на Филипков, ние виждаме тука голямото умение на режисурата да разкрива епохата, да проектира човешките съдби на фона на епохата. Това е постигнато разбира се не само с масовите сцени, които са един от атрибутите на режисурата, но това е постигнато с логиката на характерите, с разкриването на философията, мястото на всеки един герой, с патоса на тази класова борба, която знаем след края на Първата световна война избухва с особена сила в нашата страна.

И на второ място, мисля, че ето тука ние виждаме един спектакъл на нашия Национален театър, в който актьорските сили не са разпокъсани, както виждаме понякога, макар и рядко напоследък, в някои други постановки, а са събрани може би най-добрите или почти всички от най-добрите актьорски сили на театъра, събрани да действуват като един импрук, ударно, целенасочено, с цялото богатство на актьорските индивидуалности, които има в нашия Национален театър.

Това нещо е отраднo и според мене то показва едно пра-

вилно отношение към българската драматургия, която все още се нуждае от много активната помощ на режисурата и на присъствието на богатите индивидуалности, с които разполага нашата актьорска школа.

Аз мисля, че тука се срещахме с много ярки актьорски постижения. Мисля, че едно от най-интересните постижения е това на народния артист Иван Кондов в Брусев - една много тънко изградена роля, сложно, многопланово. Тази картина изобщо на заговора на офицерите е една от най-интересните картини в целия спектакъл. Тука е много внушително и присъствието на Андрей Чапразов.

Приятно съм изненадан, че от така малко схематичната роля на Бранков, малко реторичната роля на Бранков, народният артист Любомир Кабакчиев, особено в заключителната сцена, успява да изгради един така обаятелен и пълнокръвен човешки характер.

Много е радостно, че някои от епизодичните роли са защитени много убедително. Знаете, че ансамбълът се създава именно от това, както казваше навремето Алексей Попов, как се изиграват епизодичните роли в един спектакъл. Тука е и Рачко Ябанджиев и Васил Стойчев, и Сава Хашъмов, и Юри Ангелов, нека да не споменавам всички, са на много голямо равнище в изпълнението на епизодичните роли.

Разбира се и аз смятам - това, което каза Вучков - че действително финалната картина, която е основно прекомпозирана драматургически, аз просто не можах в някои отношения да я позная, е най-внушителната, най-силната картина, защото там се срещат действително в остър двубой противодействащите сили и много ярко се разкриват характерите на героите. В същност и там доста несигурното на места изпълнение на Цанев се открива в тези добри страни, които Юлиан Вучков засегна тук.

Мисля, че още много може да се говори за редица сцени.

Аз на най-високо място поставям освен последната картина и картината на заговора. Но мисля, че трябва да се направят и някои бележки върху спектакъла, тъй като ние всички знаем - една толкова сложна постановка беше готвена в изключително кратки темпове, много стегнати темпове.

Мисля, че образът, който изгражда нашата голяма актриса Ружа Делчева, се нуждае - майката - от едно, грубо казано или общо казано, по-голямо приземяване. Малко долавям тържествени интонации в това изпълнение, една монументалност, която не винаги е, как да кажа, не винаги създава оня контакт с партньора, което е необходимо. Мисля, че този образ, който е по автор добре подаден според мене, се нуждае от известно очовечаване. Доста е дълъг, твърде е силен този акцент, той режисьорски е много добре замислен, но може би е продължителен в края на трета картина, ако не се лъжа, може би не бъркам, монолога на майката, много е дълга паузата там, прекалено много се слага акцент на тази сцена и долавям някакви тържествуващи напевни интонации, които са в дисонанс с общо взето суровата тоналност на този спектакъл. Една от неговите особености е, както казах още в началото, че този сантиментален привкус, който имаше пиесата в първия си вариант, този мелодраматизъм, тази външна патетичност, тука режисурата е успяла да избегне.

Мисля, че сцените между Стася и Владимир, тази линия в развитието на сюжета е една от уязвимите страни в драматургията. Мисля, че любовната колизия така да се каже не навсякъде се пресича достатъчно органично и достатъчно точно с патоса на обществените борби. Това е един недостатък на драматургията. Тя малко като че ли стои обособена - тази драма на двамата герои, любовната драма, тя не е само любовна разбира се, тя е и чисто човешка и в нея резонират и всичките тежнения и конфликти на епохата

и на класовата борба.

Мисля, че тези сцени, силно съкратени, действително в тях имаше повече текст, отколкото трябва, се нуждаят още от една допълнителна детайлираност, особено в образа на Стася, който сега минава от различните ситуации с недостатъчно вътрешно развитие и с недостатъчно вътрешно нарастване на драматизма, който достига вече до трагизъм в заключителните сцени на пиесата.

Това се отнася може би в по-малка степен и за Константин Панев.

Няколко други бележки.

Действително първата картина е много хубава. Интродукцията с военните е много интересна и много хубава. Не виждам точния смисъл да се завършва с това рамкиране на спектакъла. Навежда в мене асоциации доста противоречиви с "Велик е нашият войник", войните, които продължават или войната, която вечно продължава, или едно показване на обикновения български воин, който отново се бие.

Мисля, че финалът на този патетичен и епичен в най-хубавия смисъл на думата спектакъл трябва да бъде така тихо и човешки както го е завършил режисьорът - майката и синът, които се отдават и лежават в центъра. Този финал лично аз приемам повече.

Тоя дим действително е твърде много и може би технически...

ФИЛИП ФИЛИПОВ: За първи път го опитваме. Вчера го пуснахме. Той е нещо съвсем техническо и сте абсолютно прави. Затова да не подхващаме тази тема за едно техническо несъвършенство. Освен ако смятате, че е излишно. Иначе сте абсолютно прави.

ЮЛИЯН ВУЧКОВ: Малко е излишно, другарю Филип. Малко е излишно. Нека да се започне с него и да няма пушек вече нататък.

ВЛАДИМИР КАРАКАШЕВ: Мисля, че много майсторски, както

винаги в постановките на Филипов, бих казал на моменти с блясък, са разработени масовите сцени, много внушително, тази зловеща машина на военщината, която мачка и тъпче всичко пред себе си - тази мисъл е много добре изразена с този фронтален мизансцен, с тази музика.

Сцената на митинга с този оратор, който говори, там арестуването на Асен - тази картина - мисля, че още нещо трябва да се доизпита в нея.

[REDACTED]: Там текстът е много беден, много е шаблонен.

ГОЧО ГОЧЕВ: Авторският текст.

[REDACTED] Там има плей бек.

ВЛАДИМИР КАРАКАШЕВ: И текстът е може би. В същност там имаме плей бек, ако не се лъжа. Не говори самият оратор.

ЮЛИЯН ВУЧКОВ: Не бива да е плей бек. Трябва да е на живо по-добре е според мене.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Там ще махнем оратора и ще затъмним сцената .

ВЛАДИМИР КАРАКАШЕВ: Да. Нещо изкуствено и звезднъж ме лъхна в този момент, което лично ме подразни.

Това са в общи линии моите бележки.

Мисля - още веднъж да повторя - че сме на прага на един много значим спектакъл. Той тепърва не се съмнявам, че ще расте, тази постановка, тъй като това е първата среща с публиката. Ние знаем, че даже при толкова опитни актьори първата среща с публиката води до известни разклащания. Мисля, че има още доста репетиции и доста представления.

Мисля - повтарям - че този спектакъл ще бъде един много хубав завършек, особено в неговата забележителна бих казал последна картина на съда, на прегледа и във връзка с това и на сезо

на.

ГОЧО ГОЧЕВ: Вярно е, спектакълът събужда много размисли и по необходимост ние трябва практически да гледаме няколко дни, които остават, макар че съветите могат да гледат в една по-далечна перспектива с оглед на методологията на театъра, бъдещото му развитие. Но така или иначе, поне днешното съвещание аз го виждам свързано с това - да се даде път на представлението, което е възможно в тези няколко дни - става дума до премиерното представление, съветите, казах вече, важат и за по-дълъг период, да се оправят нещата.

Аз няма защо да крия, дойдох с много скептично чувство, това съм го изразявал даже и в похивката с моите млади колеги, към тази пиеса. За щастие, сцената в съда за мен утвърди може би необходимостта да се включи в прегледа тази пиеса. Там е един много голям автор и много неудобно е така с кратки реплики да се уязвява някаква негова пиеса, да секритикува. Това е много сложен проблем.

Аз нямах хубаво чувство към тази пиеса. Може би сценичната ѝ история, която беше история на мелодрамата в миналото утвърди у мене този скептицизъм. И хубавото на театъра е това, че той отива срещу тази инерция бих казал, това вече се подчерта от другарите, на мелодрамата.

Макар че трябва да ви кажа от гледна точка на този класически сюжет, на тези класически, бих казал шекспирови ситуации, не става дума за художествена защита, иска се много по-голяма психология в първата част, по-уплътнена психология, по-голямо богатство, душевни детайли... Това важи главно за образа на двамата млади.

Другари, убиват бащата на един млад човек и той в името на любовта и не само на любовта, на собствените си терзания и

търсене на сламка, както казва той, да се улови за една сламка, за да стигне до голямата истина. Това не е по силите, трябва да си го кажем, на Камен Зидаров в тази пиеса за мене лично.

И всички тези затруднения, които идват у тези прекрасни актьори в първата част, идват именно от психологическа неубедителност. И затова втората част, която е вече публицистична и великолепно защитена режисьорски и актьорски, идва - говоря за своето лично усещане - да компенсира. Римляните казват финис корона опус - крайт увенчава делото. Да компенсира известни сериозни недостатъци, които са главно, повтарям, в драматургията.

Но така или иначе театърът много интелигентно, с едни хубави дарования, и младите, от всички поколения, до голяма степен, макар и не напълно, казах вече, тази дума много я повтарям, но не ми идва друга, компенсират слабостите на автора.

Но това е проблем вече за много дълъг сериозен разговор. Аз щадя времето на другарите и собственото си време щадя. Но втората част е наистина много силна.

На мене ми харесва в спектакъла мащабността бих казал. Говори се за атмосфера на времето тук. Мащабността на проблемите. Отсъствието на мелодраматични ноти. Бих казал даже тревогата на театъра за съдбата на честта, не само на пагона, на човешката чест. И това внушение е силно, много е силно. Там и текстът е много силен, и Кабакчиев, вече се каза. Пък и не само Кабакчиев, всички, но особено той изнася централната роля. Тук у него юридическото образование наред с актьорската му дарба са в някакъв съюз. И хубаво е направена режисьорски. Тя градира, градира вече към тази естествено внушена развръзка.

Коя е честта на пагона? Че честта на пагона е честта на човека. Те са неделими тези неща.

Каза се и за други актьорски постижения. Да не повтарям

всичко това. Колкото и да знам, че е честолюбива нашата природа, особено на актьорите, но нямаме време за това.

Искам да направя някои предложения, много от които съвпадат с това, което говориха и другарите.

Филипов е търсил много силна композиция, бих казал в епически мащаби, с това "Велик е нашият войник", с този щурм на българската храброст, това е щрум и на неволята, и на страданията, свързано с Ньойския договор, и зрителят има възможност много посочно да погледне и да разреши в своето съзнание тези сцени.

Но другарите са абсолютно прави, другарю Филипов, че в последната сцена се получава малко търсене на формална композиция. Мене лично много ме развълнува и това попитах и Банчо. Викам: Навярно, Банчо, това е финалът. Даже и станах преди да се появят наново войниците с тези щикове да атакуват дето се казва злото, тиранията, Ньойския договор и всичко това. Това е една атака на историята.

Но колко е хубаво това тръгване на двамата - майка и син, хубава лирична сцена, и горда сцена. Майката вече дава ръка на сина си, те мислят еднакво, те имаха конфликт, който по пиесата Камен Зидаров не е разрешил, а само го е скицирал - нейния образ. Тръгват. Това е бих казал един лиричен апотеоз на развързката, към рундохоризонта, с това спокойствие, с тази бавна стъпка. И ме развълнува това. И защо след това пак този щурм?

Някога, вярно, изглежда творците и особено режисьорите скъпят всички свои решения и много трудно даже много големи творци откъсват от съзнанието си любими свои решения. Но в името, как да ви кажа, бих казал на едни вечни закони на изкуството. Аз съм доволен, че тука и други млади хора, талантиливи, средното поколение де, критиката мисли същото. Да видим какво ще се изкажат останалите другари, но аз говоря за едно свое впечатление.

Малко се удължих.

Музиката, колкото и да е хубава, защото може би най-хубавата наша песен е "Покойници", "Обесването на Левски", Филипов не само е талантлив, той е и хитър автор, той помним от старите съветски пиеси сложи ли тези страшни съветски маршове, няма! И където авторът е по-слабичък или актьорите несполучили, като "Свещенная война" и всичко спасява! Музиката въобще е страшно!

Но тука ето "Покойници", "Обесването на Левски" - това са скъпи на всички ни песни и много силни. И даже до голяма степен тези песни се свързват с атмосферата. Но малко са много според мене. Малко прекалено много разчитаме на тези песни. Малко нещата трябва да се опростят в това отношение.

За митинга са абсолютно прави другарите. Там първо текстът е много беден. Внушение няма никакво. Аз ги знам тези статисти. Знам неволята на театъра със статисти да прави политика даже някога. Това е политика. Ами нататък цялата пледоария на Кабакчиев е далеч по-силна и като текст, и като внушение.

Тука трябва да се съкращава, другарю Филипов, още по-голямо сбиване, защото има кулминация на тези мисли в съда. Не е необходимо.

Особено тези реакции там. Ето един детайл чудесен - когато Бахчеванова. Ето това е вече! Или пък на оня, на полицаия, един обикновен образ му е намерен в детайла във финала. Ето това е. Детайлът прави голямото изкуство. А тия бих казал отгласи на справедливостта, на народната мярка за добро и зло на присъстващите - това е една нещастна инерция в целия български театър. Тези неща, тези интонации аз ги слушам от 50 години от зала Съединение, дори до постановката на Вайда в Театъра на армията в тази хубава пиеса - "Дантон". Даже и там. Много е трудно.

Пък театърът притежава тази възможност да съкращава. Ос-

вен ако някаква нова дума има. Няма нова дума в тази реакция на тълпата. Няма нова дума! Затова трябва да бъдем още по-строги, още по-смело с хирургически нож да режем.

Аз с известна болка трябва да кажа, че Кондов мен не ме задоволи. Казвам го за първи път в живота си, защото той е един великолепен актьор. Той е в първата редица. Не допускам да е режисьорска грешка. Какво е търсил може би Филипов в тази патетика - комедийната ли страна? Той разбира се знае истината, този човек, и той търси човешките струни. Трябва да ги търси с една интимност, понеже текстът тука е беден, с една интимност на това внушение, което има този бележит български актьор, да се доближи, да ги спечели тези хора. Защото той по линия на логиката не може. Авторът не му е дал кой знае каква блестяща логика. Все повтаря тази банална фраза - клетвата, клетвата. Аз дори мога под съмнения да поставя логиката на тази реплика - клетвата. Това не е офицерската клетва. Да браниш кобурга това не значи при всички случаи да браниш лъжата. Но това е друг въпрос.

Та Кондов малко трябва да се поуспокои. При това и сърцето му има нужда от спокойствие, и ролята само ще спечели.

И за Ружа Делчева признавам. Ето, виждате ли как сме принудени понякога без да сме така устроени, сурово да присъждаме. Дошли тука едни млади хора, кой компетентен, кой не, или от по-средното или възрастното поколение, какъвто съм аз, и решили тука, не решили, а така малко секат.

Ружа Делчева е голяма наша актриса, но тука на места и тя не може да се освободи от една - прощавайте за израза - инерция просто. Да, не може да се освободи изглежда.

Ето вижте го това младо поколение - този Цанев ли беше, Цанев, други, виждате вече един - нека да ме простят някои други, не са тука присъстващи, ни Рачко, ни Чапразов, - но един

по-строг маниер на игра и т.н.

Аз свършвам. Скептицизмът ми за щастие е малко разколеба
Това е хубаво.

Добре че тази страшна сцена, да, много е силна тази сцена.
Цялата пиеса се отразява в последната сцена.

Ще се приеме спектакълът. Машабност има в спектакъла и
етика има. Национален е спектакълът. Силни актьорски постижения,
силни! Дай боже театърът по-често да опорвергава скептиците, ма-
кар че напълно не се е загубил моят скептицизъм. Но това е друг
проблем. Ние спорим понякога с другарите от комитета дали е тряб-
вало може би с това да завършим, но това е друг въпрос, може би
личен, не обществен. За този дим съм съгласен и аз. Не върви.

БАНЧО БАНОВ: Аз искам да почна с това, което тука се за-
гатна от няколко души - с тази машабност на спектакъла. В какъв
аспект виждам тази машабност, която се е получила в спектакъла?

Виждам я в една много висока, сложна, много асоциативна
размисъл за съдбата на България и на хората в нея. Виждам глав-
ната тема на спектакъла, изнесена като един поглед към разпънати
те души на хората в края на Втората световна война, когато всеки
трябва да избира своя път. Два пътя вече няма. Онова, което е
било до тогава само ако щете отделни стачки, отделни агитационни
моменти, става въпрос за живот и за смърт.

Може да се стори много силно това, което ще кажа, обаче
във всички тези военни сцени, във цялата тази барутна атмосфера,
която се чувства на спектакъла, мене ми дъхва далечната гръмо-
тевица на бъдещото септемврийско въстание. Тези хора няма да си
подадат ръка вече. Между тях пропастта е изкопана.

В този аспект мене най-силно ме впечатлява спектакълът.
И мисля, че благодарение на това режисьорско решение, на издига-
нето на този образ на България, на българското, на българската

съдба, ако щете, като основа на цялото произведение, това е довели и до мащабността, и от друга страна, до все пак подтискането на тази сантиментална линия, която при едно банално прочитане би излязла на преден план.

На мене ми харесва финалът на спектакъла именно в тази насока. Харесва ми, защото той е, както веднъж казаха тука - аз питах каква е тази дума - има отворена композиция, отворен е краят.

ГОЧО ГОЧЕВ: Чавдар обича тези работи. Той ги въведе.

/Смях/ Отворена структура! /Веселост/

БАНЧО БАНОВ: Не, аз говоря съвсем сериозно.

ГОЧО ГОЧЕВ: Затуй стана и доктор. /Веселост/

БАНЧО БАНОВ: Харесва ми фактът например, че виждате ли няма поставена точка на отношенията между Владимир и Станислава. Ще се върне ли той при нея, няма ли да се върне, тя какво ще направи - остава в бъдещето. Ще има ли нови войни? Ще има!

И аз в този аспект виждам и си позволявам да не се съглася с препоръката да падне финалът. Аз го виждам именно в тази продължителност на събитията. Решението ще дойде по-късно. Размисълът у нас остава. Още има такива войни. Аз го виждам финала отворен не само към България, виждам го и в едно много по-голямо обобщение.

И в този аспект мене спектакълът ме впечатлява и ме респектира.

Понеже тука се казаха много неща, аз също така не мога да скрия възторга си от изпълненията на актьорите. Аз поддържам становището, което изказа др. Каракостова, че много пестеливо именно като едно петно в цялата тази сложна палитра на спектакъл, която не е само любовта на тези двама души, напротив, любовта на тези двама души е само един повод за размисли, играе младият

актьор Константин Цанев. Но той играе много деликатно. Той е един човек, който не решава, който не е поставен да решава въпроса. Съдбите на епохата се решават без него. Той става по стечение на обстоятелствата човек, който трябва да реши.

И дори, ако щете, тука виждам една такава по-сложна метафора - че виждате ли, обикновеният човек, ранен, който тепърва ще избира своя път, той е поставен на финала да сложи точка на събитията и той да реши съдбата на, хайде да ги наречем така, властващите в момента хора.

Изключително добре според мене играе Любомир Кабакчиев. Когато се разглеждаше пиесата в литературното бюро, имаше твърде много въпроси, твърде много проблеми, които изпъкваха във връзка с текста. И независимо от тази великолепна редакция, която се направи от режисьора, все пак актьорът е, който изнася, преодолява до голяма част декларативността на пиесата, спечелва ни със своята вътрешна вяра, със своята заразителност. И вие видяхте как спонтанно реагира публиката.

Няма да говоря много. На мене ми се иска да направя бележки, понеже днеска ме подразниха някои неща.

Във финала на първата част, когато остава Ружа Делчева, която там играе много добре, тя има една реплика: "Отиде си!" И след това казва: "Сърцето..." и т.н. и т.н. и взима портрета и сядва. На мене ми се струва, че просто тези четири срички "отиде си" трябва да паднат, защото се оставя с впечатлението, поне аз останах с това впечатление, че той си отива, че той няма да присъствува на погребението на баща си. А пък очевидно тя го чака и тя за това сядва - да го чака да се върне.

Просто няма нужда от тази реплика "отиде си".

Също така и друго. Тя има две подавания на реплики в сядане. На мене ми се струва, че трябва да остане само тази реплика

- "Опомни се!" Първата да падне.

ГОЧО ГОЧЕВ: "Къде отиваш"

БАНЧО БАНОВ: Да, "къде отиваш", която звучи много така, какво да ви кажа, именно малко...

ГОЧО ГОЧЕВ: Преднамерено.

БАНЧО БАНОВ: Да. Тя е опитна актриса и тя ще го направи без съмнение и трябва да го направи както трябва. Това е естествено, няма какво да обяснявам. С горчивина, с голяма болка. Тя не може да се сдържи в този момент.

Няма да говоря за финалната сцена, тя е много хубава.

На мене ми се струва, че малко тази сцена с Брусев е раздължена. Раздължена е просто ритмически. Може би актьорите, които днеска за пръв път се срещат с публиката, малко повече психологизират, което без съмнение ще падне.

Аз искам да завърша с това. Трябва да ви кажа, че както в началото на спектакъла резкият контраст между тези невидими за нас потънали в дим безлични войничета отиват и измират... Апропо, искам само да направя една бележка - те излизат пет или шест пъти все по три от ляво или от дясно. Може би би било добре да се редуват - да бъде веднъж четири от едната страна, двама, защото така тази тройка, тези три и три от двете страни, малко на мен лично направи впечатление, може би не съм прав, но тези безлични войничета, които излизат, и след това това мрачно трагично шествие на жените, на вдовиците, повече жени, само един-двама са мъже, мене ми действа като шок. Също така като шок ми действа и финалът.

Лиричното завършване според мене е известно. И си позволявам пак да защита, за разлика от всички други, финала с този войник, който е тръгнал, за да остане и тази отворена структура, и тази широка асоциативност на спектакъла.

Мисля, - и аз ще се присъединя към общото мнение - че с този спектакъл достойно ще завърши прегледът на българската драма и театър.

На добър час!

КРИКОР АЗАРЯН: Аз се присъединявам към всичко това, което се каза за преработката, за достойнствата, които се отбелязаха по линия на преработката, за мащабността и т.н. Те са наистина така. Не искам да се повтарям, защото времето напредна.

Но аз трудно мога да си представя днеска тази пиеса по-удачно решена от това, което е избрал постановъчният екип в решението на този спектакъл. И в това са главно достойнствата на спектакъла - в това преливане от частното към общото и от общото към частното, в тази епичност, в това започване така да се каже в общ план към историята, към събитията, към нацията и постепенното стесняване.

И затова веднага бързам да кажа, че на мен това ми допада и аз съм за това, което вече се каза. И ако го казвам, то е, защото има и други мнения - към отиването, към двамата, финалът да бъде към двамата, които си отиват.

Също така начинът, по който играят актьорите, мисля, че днес е единствено верният да се играе една такава пиеса.

Аз не съм гледал спектакъла на тази пиеса, но като четох много силно се усещаше този така да се каже мелодраматичен пласт за който се говори, който е много съблазнителен пласт, макар че живеем в 1979 година, той също има място. Но този начин, по който актьорите не играят, а живеят на сцената с един суров, съвременен език, това също много ми импонира.

На мене ми харесват всички актьорски изпълнения с изключение на Цанев. Аз смятам, че това е... Може би не трябваше так специално да се спра, но понеже той е много важна фигура, много

важен образ, затова ще си позволя да кажа две-три думи повече в какъв смисъл смятам, че са неудовлетвореностите ми.

Мисля си, че актьорът е обърнал прекалено много внимание в това да играе войника, офицер, човек с достойнство, да играе така. И може би отпестествения и разбираем за съвременния млад актьор стремеж да избяга от кухотата на някои по-високопарни фрази или пък силно драматични колизии, в които обаче образът по ситуация е поставен, може би не с най-добрите думи е така въоръжен да живее в тази ситуация, но ситуацията съществува и той е отишъл към другата крайност - че е твърде схематичен.

И бих казал, че той не обича. Според мен той не обича, така както играе, нито баща си, нито Стася. И затова при мене липсва онази трагична ситуация, в която е поставен.

В първата сцена, те имат една сцена с баща си, той се държи твърде хладно, твърде официално, като че ли говори с дежурен офицер. А това е единствената възможност ние да видим техните лични синовно-бащински взаимоотношения, за да може те да отекнат по-нататък при смъртта.

В сцената след смъртта аз го виждам той така да се каже да наблюдава страданието на майка си, но не той самият да живее под знака на тази трагедия. И това до голяма степен особено важно в сцената с генерала, където играят. Аз също мисля, че там др. Кондов, но вече се говори за това нещо, да не повтарям. Но липсва онази психологическа преса, която ще смазва този човек.

Липсва ми това в тази сцена - че в един момент как този генерал вместо да говори като генерал с един поручик ще почне да му говори като баща на сина си. Той даже има някаква такава реплика, ако се не лъжа. И наистина той ще се огъне просто за това, защото не е убеден, че този изстрел или пък вярва, че не този изстрел е убил бащата.

Сценографското решение на мене ми харесва, но вероятно е късно, не знам, малко, не знам, може би греша, моля да бъде извинен тука, малко ме смущава трикольорът в дъното. Не знам, струва ми се, че твърде голям символ е, за да влезе някакси в едно сценично решение или как да кажа, не знам. Ако имате възможност... Това черното много хубаво стои - като черен облак, който е надвиснал над нашия дом, както казва майката, този черен облак в същност е надвиснал над нацията. И това черно облекло много хубаво стои.

На мен много добре ми стоят тези врати с черното. Това въобще е един много единен, хомогенен образ. И тука изведнъж този символ вече ми говори за нещо друго, не за театъра.

Може би не съм прав, моля да бъде извинен.

На мен ми харесва и присъствието на звука. Аз мисля, че е с мярка и важното е, че е направено с вкус. Защото това играе една доста съществена роля именно в това решение и там мисля, че е работено с точност.

Сега някои конкретни неща, които мисля, че са възможни, ако разбира се се възприемат. Това са спонтанни бележки и аз никак не съм убеден, че са правилни.

В началото, което наистина е много хубаво с тази войска и с майките, които идват, те наистина така са ударни, ми се видя малко дълго с войниците. И си помислих не би ли могло вместо те да бъдат войници и после майките, да има да речем една парадфраза на редуване, само една може би - примерно войници да изкочат няколко жени, после пак войници и после майките. Не знам.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Цялата метаморфоза отива на кино!

КРИКОР АЗАРЯН: Макар че това издава удара, така да се каже. Не знам. Просто го казвам, другарю Филип.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Цялата метафора отива на кино.

КРИКОР АЗАРЯН: Може би, да.

Аз също мисля, че съдът трябва да бъде без масовката на слушателите, защото в една сцена, където, как да кажа, актьорската изява е в най-висока степен демонстрирана, много бутафорно седят всичките тези хора там, които са като зрители и като войници. Това е пак мое мнение. Аз мисля, че с нищо няма да се загуби, ако тези хора просто ги няма там. Войниците могат да стоят с едни гърбове анонимно, както отиват в дъното, без да се обръщат, но без тези зрители, чиито реакции са твърде ординерни и напомнят на театър.

Има един момент, който е много дребен, но ми направи впечатление и се чувствавам длъжен да го кажа. В сцената с генерала генералът, като приключва разговора с един, казва: "поручик еди кой си" и той влиза. Това създава впечатление, че те чуват героя -- този, който ги вика. Но това предполага, че те би трябвало да чуват и това, което си говорят. А предполагам, че генералът би искал и води този разговор дискретно. Просто трябва да се помисли и да се намери някакъв...

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Има хлопване на врата, което чухме.

КРИКОР АЗАРЯН: Не, не, не се чува такова нещо.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Има хлопване на врата.

КРИКОР АЗАРЯН: В съда председателстващият Васил Стойчев казва свидетелите, едните остават, другите излизат. Това събуди известно недоумение, другарю Филипов, защо едните свидетели остават, а другите излизат. Може би всички трябва да излязат.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Войникът излиза и агентът излиза.

ОБАЖДАТ СЕ: Полицаят излиза.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Полицаят и агентът.

ОБАЖДАТ СЕ: Цивилните остават.

КРИКОР АЗАРЯН: Аха, това не го разбрах.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Има си своята логика.

КРИКОР АЗАРЯН: Просто не разбрах значи това.

И последното, което искам да кажа, това е за костюмите. Те са добри с изключение на един нюанс на недовършеност, като необработени. Специално ми се струва в това отношение правят впечатление войнишките костюми и особено на Георги Георгиев-Гец - стои много така като излязла от гардероба дрехата му. И на Георги Гайтаников връхната дреха.

Малко ме подразни перуката на Ружа Делчева. Просто някакси не стоеше добре.

И чантите на Кабакчиев и на Рачко Ябанджиев. Това са дрехи неща, но трябва да ви кажа, че дразнят.

Благодаря за вниманието.

ЧАВДАР ДОБРЕВ: Казвам, че чантите са като тези, дето ги правят сега за конгресите. /Веселост/

Днеска за щастие ние не се различаваме в оценките си. Аз просто бих искал да допълня това, че в палитрата на спектаклите, които ще бъдат показани на Шестия национален преглед, спектакъл като "За честта на пагона" има свое определено място с неговата гражданска, политическа насока, с това, че този спектакъл разкрива така да се каже историята на борбата на партията, за сериозните национални интереси на нашата страна.

Ние всички имаме определени забележки към драматургията, но в същото време знаем историята на българската социалистическа драматургия и знаем, че не са толкова много пиесите, които в един по-крупен план показват тъкмо историята на този проблем за ролята на партията в реализирането на подобни сериозни духовни и национални цели.

Бих искал да се присъединя към изказалите се, които отбелязаха преди всичко много сериозната редакция, която е направена

на. Аз мисля, че това е около 20-25 %, ако не се лъжа. Даже текстови материал много е съкратен от пиесата. Т.е. тя наистина е сериозно преработена и в това отношение огромната заслуга е на режисьора на спектакъла.

На второ място, новият прочит на тази творба и то свързането на психологическата драма на героите със съдбата на България, така да се каже въпросът за честта на пагона става в същност въпрос за честта на човека, както каза проф. Гочев, става въпрос за честта на нашата родина, което и др. Банов го отбеляза

Следващото наистина сериозно достойнство е това бягство от мелодраматизма и заговарянето с един сериозен обществен патос за сериозни проблеми.

Понеже говорим за честта на пагона и за честта на човека, аз бих искал да направя едно отклонение. Струва ми се, че този спектакъл нас ни учи също на това - да имаме едно усещане за собствената си отговорност, когато говорим. Аз даже сега слушах изказването на проф. Гочев и знаех предварителното му така да се каже настроение към пиесата. То разбира се крадешком се промъкваше и към един спектакъл, който все пак е построен върху подобен драматургически материал. Аз видях така да се каже, че въз основа на видяното той наистина даде една много сериозна оценка на видяното и на второ място това, че той изтъкна така високо постиженията на Кабакчиев. Спомням си, че тъкмо тези дни той беше много огорчен от др. Кабакчиев за това, че неведнъж го обиждат така да се каже. Той даже за откриването на ИТИ не е получил програма, даже ми каза да го предам на др. Кабакчиев. Аз използвам сега случая...

ГОЧО ГОЧЕВ: Оставете тези подробности.

ЧАВДАР ДОБРЕВ: Не, извинявайте, но критикът така да се каже намира сили в себе си да застане на висота, когато трябва

да анализира едно произведение и едно сериозно актьорско постижение.

Смятам, че много добре е композиран спектакълът, много добре е намерено съотношението между проблемите в дома и масови сцени. Също така ансамбълът е хомогенен и има градация така да се каже на конфликта. Това също е сериозно постижение.

Имаше една опасност - ние в началото говорихме - от някакво такова едно по-бароково претрупано решение. За щастие, спектакълът е освободен от подобни слабости.

И така наистина очертава се, пред нас се очерта просто един много сериозен творчески успех.

Аз бих направил някои свои забележки, както останалите другари, и бих просто се присъединил към това, което беше казано.

На мене ми се струва, че началото на спектакъла с войниците трябва просто да бъде съкратено с 50 % като метраж, след това трябва да има малка пауза и тогава да се появят жените. Сега просто бе, пауза става този преход.

В дома на Владимир, на Панов среща с бащата и Владимир аз също смятам, че Владимир за съжаление не разкрива синовните си чувства. И нещр повече - струва ми се, че той през цялото време постига една форма бих казал, обобщена форма на офицера, който има достойнство, който има някакви свои етически принципи, пазейки се от настиментализъм вероятно. Но в любовта между двамата и отношението му към баща, майка и т.н. някъде би трябвало просто да бликне кръвта или усещането на момчето. Ако това го има, това в никакъв случай не би нарушило структурата на образа, а напротив, то би обогатило света на Владимир и от друга страна, би направило по-приемливи и съответните любовни сцени.

Струва ми се, че тази сцена - първата част, когато Ружа

Делчева остава сама, е прекалено дълга, става скучно, просто по-друг ритъм има. Верни са решенията, верни са приспособленията, но прекалено е удължена, прекалено са психологизирани в тон с цялостното представление. Това като че ли е от друго театро.

За дима аз съм съгласен, че трябва рязко трябва да бъде всичко това намалено.

Във втората част интимната сцена и сега не прозвучава достатъчно убедително. Вероятно режисьорът трябва точно тези неща да ги открехне в актьорите.

Струва ми се, че преди процеса войниците, които преминават през залата, като че ли това е пресилено. Логиката като че ли е от предишната сцена направо да се отиде към процеса, като че ли това би било някакси по-обосновано. Публиката на процеса сега действа доста бутафорно. Тука даже Владо подсказва мисля преди малко се разговаряхме, че на военен съд може би няма гражданска публика. Може би трябва да се провери дали това е така. Но сега засега това не е ...

ВИОЛЕТА БАХЧЕВАНОВА: По автора присъствува.

ЧАВДАР ДОБРЕВ: Тя може да присъствува, но вие знаете, че толкова работи по автор тука не присъствуват. Това е въпрос какво ще реши режисьорът. Иначе войниците отстрани това е много досадно. Това напомня и за времето. Има го този колорит навремето.

Сега тука в тази сцена със съда според мене все още много е ощетен Горбунов. Нали така се казва?

ОБАЖДАТ СЕ: Горбанов.

ЧАВДАР ДОБРЕВ: Горбанов, извинявайте. Все още е много ощетен.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: На него му са привнесени две трети от текста.

ЧАВДАР ДОБРЕВ: Зная, зная всичко това.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: По автора има само една трета. Повече няма къде.

ЧАВДАР ДОБРЕВ: Зная, той там съвсем беше зле.

Или още да кажем няколко реплики, или да кажем югата героят на Кабакчиев говори нашият човек, даже е поставен, по режисьор той седи и го репликира. Ако щете даже той...

РАЧКО ЯБАНДЖИЕВ: Кой беше той?

ЧАВДАР ДОБРЕВ: Ганчо Ганев. Той е все пак другата страна, която някак си.

ЮЛИЯН ВУЧКОВ: Има доста текст, но доста декламира.

ЧАВДАР ДОБРЕВ: Не, да оставим за декламация. Не за това става дума сега тука. Като че ли в момента все още тука е необходимо малко да се усили ролята му като опонент.

Що се отнася до актьорските постижения и изпълнения, аз смятам, че наистина са много сериозни.

Сега бих направил само някои малки забележки, като приемам предварително всичко онова, което те правят.

Почвам с Бисерова. Струва ми се, че в стремежа си да покаже така да се каже провинциалната аристократка, с лека ирония даже бих казал, тука Бахчеванова - не знам има ли възможност задавам само въпрос - все пак тя е майка. Една майка е истински загрижена, колкото и да е светски лекомислена, за съдбата на своето семейство, за съдбата на своето дете, за неговото щастие, за всичко това, което се случва, като че ли тя сега гледа на всичко това малко от прекалена дистанция.

В търсенето, в извисяването на символната значимост на образите Кабакчиев правилно е дистанциран от Владимир, но аз имам усещане, че може би някъде и по текст, и по пиеса има една възможност за едно по-непосредствено кореспондиране, връзка човешка бих казал, връзка между Панов и Бранков.

Аз искам да се присъединя към Владо Каракашев. Аз харесвам тази сцена с Кондов. Мисля, че той просто декламативен патос трябва с няколко тона до го снижи.

И второто, може би при допълнението на текста ли, какво, в една посока са много аргументите му - че аз в името на честта на пагона те карам да лъжеш.

Тука може би малко тези неща и текстово трябва да отидат на по-заден план, като повече изпъкне темата за това, че той в същност настоява, и това да бъде малко повече акцентирано, за това, че истината е с много лица, т.е. никой не може да бъде убеден дали полковник Бисеров е виновният. А неговите главни аргументи сега в момента, основните, бих казал 80 % от аргументите му, са това, че вие трябва да лъжете. Може би тука някъде нещата трябва да бъдат малко поразместени акцентите.

За младите аз говорих.

Мисля, че сега най-уязвим е образът на Ружа Делчева - много статичен, статично обобщен. Това е все пак майка, това е българка, това е жена. Аз мисля, че тука най-сериозно би трябвало да се работи.

Славка Славова е убедителна, но малко еднопланово са излизанията ѝ на сцената. Тя непрекъснато, горката, плаче. Аз разбирам, че може би това е така, но трябва и малко по-различно така да се каже отношение в различните ситуации.

Към Юри Ангелов, към Генев аз нямам забележки, нито към Хашъмов. Към Рачко Ангелов също нямам никакви забележки.

Хареса ми изпълнението на Чапразов - много сериозно, много обобщено.

В заключение бих искал да кажа, че това наистина е едно сериозно постижение на нашия театър.

ВАСИЛ СТЕФАНОВ: Аз съм освен това и докладчик на обсъжданията и затова си запазвам правото да кажа няколко думи, за да не ви стана безинтересен по време на обсъждането. Сега искам просто да вляза в протокола така да се каже и да се присъединя към онези мнения, които се казаха в положителен смисъл за спектакъла, за неговата епичност, мащабност, че от една общо взето семейна драма е направена една драма на времето в едни много по-широки историко-социални рамки.

И понеже тука все пак възникнаха по няколко въпроси и спорни мнения, аз искам да подчертая, че лично аз харесвам изпълнението на Цанев. Няма да се аргументирам надълго и нашироко. Мисля, че за това дали обича, според мен дали обича или не обича не е важното. Цанев е преди всичко човек на честта, той е офицер и неговата драма е преди всичко не драма на любовта, а драма на неговата човешка чест и, ако щете, и честта на неговия пагон. При него това се идентифицира.

Мисля, че това, което се каза за Ружа Делчева, е общо взето справедливо.

Бих обърнал внимание на една сцена, която според мен би могла текстова да се облекчи. Това е, когато има един малък монолог с тази. Според мен, тя би могла половината от този монолог мълчаливо да ни го поднесе. Текстът дори е по-слаб като внушение отколкото актьорското поведение. Излъчването на актрисата носи този размисъл, който тя след това го казва с по-слаби думи.

Аз съм от тези, които смятат, че финалът би могъл да мине без нахлуването на армията, защото мисля, че този финал може да се защити, но е малко двусмислен. Аз поне го разбрах като едни редници, едни хора от народа, които се връщат на сцената едва ли не, за да продължат тази защита на един пагон, който един офицер е защитил. Честта е защитена и те отиват да продължат да за

щават една чест на пагона на българската военщина.

От друга страна обаче това, че те тръгват с едно ура, със знаме на някъде, ние знаем, че от тук нататък България няма победи никъде, къде отиват тези хора?

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Втората светона война.

ВАСИЛ СТЕФАНОВ: Малко далече е струва ми се.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Метафората е тази.

ВАСИЛ СТЕФАНОВ: Възможно е, но това, че остава двусмислен финалът, би трябвало да бъде повод да се прецени дали той да остава или да не остава.

И няколко вече такива съвсем дребни подробности.

Струва ми се, че в декоративното оформление има моменти, които пречат да се конкретизира в момента къде се развива действието. Има няколко разговори, които се водят на улица ли, в затворено помещение ли се водят.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: На улицата.

ВАСИЛ СТЕФАНОВ: Би трябвало да е на улицата, обаче доста условност има тук и не е много ясно къде е ситуиран този диалог.

Аз също мисля, проф. Филипов, че този пушек, вън от техническото несъвършенство, би трябвало по количество да се... Някъде във финала това е едно хубаво потъване на тези двама души. Но из действията доста се разстила този пушек и той излиза в един момент и преди да се разсее той вече нахлува в интериорните сцени и тежи. Дори мисля, че би могъл да пречи на актьорите да говорят.

Но аз искам да кажа, че днес общо взето ние оценяваме една актьорска работа, която според мен още далеч не е завършена. Лично аз виждам големи ресурси у всички актьори. И у Кондов, за когото тука се говори с известни забележки, и лично на мен той ми харесва. Има нещо, което на мен не ми достига, но

така или иначе Основата в поведението на Кондов е това - той убеждава, убеждава и накрая аргументът му е, че на един капитан той казва майор. Това са му аргументите.

ВЛАДИМИР КАРАКАШЕВ: Доста силен е този аргумент.

ВАСИЛ СТЕФАНОВ: Нищо друго не прави.

Би могло обаче у Кондов някои моменти, където говори за червената заплаха и т.н., да прозвучи една по-искрена тревога от това. Той като че ли готово декларира това, а би могло да мисли като една размисъл в момента, тази тревога, за която той мисли. Смятам, че това ще разчупи допълнително неговото изпълнение, което аз, пак казвам, харесвам. На мен той ми хареса като едно решение, като линия на ролята.

Много нещо се каза, не искам да повтарям. Аз също мисля, че това е един добър спектакъл.

На добър час!

НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВ: Ако е последно, две изречения и аз бих искал да кажа.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Не може да се каже, че е последно. /Веселост/

НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВ: Аз винаги съм страдал от това, че това което ми е на сърцето, ми е и в устата. Сега ще се постарая да бъда малко по-некраен.

Преди 23 години и аз участвах в тази пиеса в ролята на Асен и тогава като стажант във Военния театър, младо и неопитно мислех, че е от Евгений Сю. Държа си хляба в пластмасова кутия. Днеска сутринта отварям кутията - хлябът мухлясъл. Ама целият мухлясъл! С един голям нож изрязах кората, нарязвах филийката от средата, отчупих - понамирисваше. Препекох филийката - всичко изчезна!

Искам дълбоко да се поклоня на този голям майстор проф.

Филипов, който така чудесно е препекъл филийката! /Весело оживление/

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Давам пеницилин. /Веселост/

НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВ: На всички мои колеги, които пък са духали скарата, за да се препече този продукт и да се отстранят онези миризми на старо, за което говори дълбоко уважаваният проф. Гочев и споделям напълно неговото изказване, но за да не се повтарям, няма да повтарям, така че ако е останал някакъв привкус на нещо старовато, то е неспасяемо, щом и този голям майстор не е успял. То е в тъканта на пиесата.

За съжаление, не всички класически пиеси, другари, издържат на времето.

ГОЧО ГОЧЕВ: Тя не е класическа.

НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВ: Нали е български класик.

ГОЧО ГОЧЕВ: Е, малко на едро говорим.

НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВ: Времето бързо се движи.

ГОЧО ГОЧЕВ: Хубава пиеса, но чак класическа...

НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВ: Театърът е отишъл в тези 23 години много напред.

Тука стои и проблемът за поколенията от проф. Гочев. Той е един чудесен повод между другото да се говори за това нещо, за усещането и т.н. и т.н.

Но в същност това исках да кажа. Що се касае до финала на пиесата - и с това искам и да завърша - професоре, то не е повече това, което ще кажа, но имам лекото усещане за нещо патрискотарско, не патриотично, в цялостната тази игра с войниците. И ако ние се откажем от този финал, за който се говори тука, и споделям, че е малко в повече, чини ми се и ако спадне да кажем една от интермедиите, някои от музиките, които леко или много носят този привкус на патриотарство, не на патриотизъм, само ще

спечелим.

Това исках да кажа.

Ти, понеже си човек на дълга, затова не споделяш това, което казвам. Разбира се това е рамката на спектакъла. Разбирам, че без това не може. Аме, дето се вика, къде отиват и за какво отиват...

Благодаря за вниманието.

НИКОЛИНА ЛЕКОВА: Съвсем за кратко Извинявайте, че при такива капацитети и аз взимам думата, но предполагам, че участвувашите, които са членове на художествения съвет, няма да вземат думата.

Аз също като публика искам да споделя накратко своите впечатления, че специално от втората част бях дълбоко развълнувана, впечатлена от многото бих казала актьорски постижения и бих казала, че няма нито един лош изпълнител на роля. И ако има тука справедливи забележки спрямо този или оня актьор, то идва от това, което предлага драматургическият материал, и всеки съобразно възможностите си и мисленето си вероятно недокрай е бил убедителен днес на нашата репетиция.

Бих искала да кажа за първата част - това се каза с много подробности от капацитетите - но и аз като публика имам желанието да бъде по-динамично построена. Вероятно това ще се получи с премислянето от страна на режисьора и актьорите. И ми се струва, че поне някъде по средата на първата част има едно минаване на жените вчерно, което е абсолютно излишно, е повторение. И аз бих се осмелила да предложа нещо за финала, за който така се говори, даже го споделих с Бахчеванова. Тука и другите говориха за това. Моето възприятие беше, че има два финала: излизането на двамата и идването на войниците. Разбирам много добре намерението на др. Филипov за идването на тези войници, но тъй като

идването само на двамата е доста познато, без да съм мислила много за това, не бихте ли могли да ги слееете тези две неща - на вървящите към дъното на сцената майка и син да тичат тези войници напред. Такова нещо ми се дощя.

Иначе, пак повтарям, специално втората част дълбоко ме развълнува и не за това, защото материалът е сантиментален, а защото именно се е бягало от този сантиментализъм.

На добър час!

ВАСИЛ СТЕФАНОВ: Оправете каските. Има съветски, български и немски каски.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Четвъртият от ляво на дясно е със съветска каска.

ВАСИЛ СТОЙЧЕВ: Аз искам само две думи да кажа.

Разбира се всичко това е много хубаво и радваме се на този празник, който се получава, защото на мене ми се струва, че на наш художествен съвет първо никога не са присъствували така плътно външните членове на художествения съвет, хората, които са поканени отвън за художествения съвет, и никога така сериозно и с толкова висока оценка не са давали почти единодушна оценка за нещо, което сме правили в театъра.

Бих искал да изтъкна само едно нещо - че този спектакъл се започна в един много тежък за театъра период от време, когато излизаха едновременно три постановки, целият колектив беше впрегнат в работа и се започна работата и по този спектакъл. И си мисля, че за един фантастично кратък срок за работата на другаря Филипов пиесата беше прекомпозирана, това всички го оцениха, доведена до такъв вариант - нов сценичен - и за фантастично кратък срок при доста тежката умора на всички колеги, участници в предишните спектакли, и този спектакъл беше изграден.

Аз мисля, че ние само ще успеем и по достойнство театър

ще се представи и ще закрие Шестия преглед на българската драма и театър, но ми се струва, че това е един спектакъл, който ние спокойно можем да посветим на 35-годишнината от социалистическата революция в България и с това ще имаме един хубав празник от две страни.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Друг някой иска ли да каже нещо?

Режисьорът иска ли думата? Има думата др. Филипов.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Аз ще започна с една голяма благодарност към всички другари, които вземаха участие в нашия художествен съвет със своите съображения, които изказаха. Театърът е колективно изкуство. В него има два компонента, които обикновено ние не винаги достатъчно вплитаме в нашите разговори. Единият компонент по право е първи и той е зрителят. Вторият компонент, който по право е над него и над театъра, това е критиката, която в нашия съвременен театър, който трябва да се занимава и с научната страна на театъра, участва и дооформя спектакъла.

Разбира се, че добре беше да стане тази среща преди една седмица, но и днеска не е късно. Много от нещата ние имаме възможност да вплетем в нашата работа. И моята благодарност е голяма, защото всички другари говориха с обич и с желание този компонент - критиката да вземе своето законно място в изграждането на спектакъла на театъра и на театралното събитие.

Обичта, с която се говори тука, вниманието, с което се говори и се отнасят към труда на актьорите и на останалите компоненти в спектакъла, ни дава основание ние да се вслушваме в нея.

Второ нещо искам да отбележа - че когато ми се повери писмата, аз в по-малко от 24 часа се върнах при директора и му казах с писмо, че приемам да направя спектакъла. Но трябва да ви разкрия една малка тайна - че аз имам мои близки двама души, осс

бено един човек, жена, който взима голямо участие в моята творческа работа. Това не е Севелина Гьорова, защото хората отвън театъра много често свързват моето творчество с нея. Аз не намалявам нейното участие в моята работа като длъжностни лица, когато сме били заедно, а говоря за една жена, любим мой човек, който винаги в една искреност и интимност ми е казвала това, което мисли. Тя беше безкрайно много смутена, когато вечерта преди да дам отговор на директора - днешния ден ми я дава, вечерта четем заедно пиесата, на другия ден аз се връщам и давам своя отговор на директора. Тя беше не само смутена, ами беше изплашена. Изплашена беше от това, че пиесата със своя привкус, за който се говори, до такава степен е затрупана, че надали би могла да бъде изведена от това много строго и по линията на една категоричност, дадена от автора Камен Зидаров.

Ние можем да намерим на Камен Зидаров много кусури, но по отношение на архитектуриката, по отношение на извяване на героите си, тяхното експониране, на събитията, които стават в пиесата, това е един негов голям плюс.

Но благодарение на грижите на литературното бюро и на Чавдар Добрев с неговите съвети, и с онова, което Камен Зидаров дописа, ние заедно със Зидаровнаправихме тази редакция, която вас относително и справедливо ви задоволява.

Така че смутът, който аз имах от този любим човек, който ми каза, че този път "ти няма да можеш да излезеш на чист бряг" ме накара да бъда много прецизен и много възискателен във всичко онова, което през този период ние вършихме.

Две думи за метафората, която вие разбрахте и за която говорихте. Аз ще говоря за войнишкото присъствие, което говори за машината на кобургите, които са изградили в нас военната машина. И ако в друг аспект се вижда някъде тяхното участие и при-

съствие, разбира се аз ще се замисля. Но то е една машина, която вие знаете - щом бъде поставена в действие, тя върви в такава посока и по пътя си смачкава всичко.

Но тази метафора освен половината си страна за военната машина тя има и други функции - чисто технически функции на една жива завеса. Не би могло там, където искате в съда да се спестят тази жива завеса, тъй като ще се види как идва трамваят с наредени хора по него. Става въпрос за пета картина.

Няколко думи за нашата работа, на трето място, тъй като ако не ги кажа, няма да отдам значимата дан на приноса в спектакъла, който са имали - принос значителен и голям.

Тука на първо място ще сложа художниците и актьорите. За едно ги обединявам в едно, защото без тяхното голямо пристрастие ние не бихме могли да излезем от тресавището, в което до последния момент, до вчерашния ден, се занимавахме още с текста, с оценки, с атмосфера от страна на художниците било в декоративното оформление, било в костюма, било главно в отношението на актьорите. До последния момент и ще продължим и до премиерата на 6-и, и след това ще продължим, за да можем да стигнем до оня баланс, който тука се спомена.

Така че приносът на актьорите и художниците за мене е определено голям. Това пристрастие при една пиеса, която в художествения съвет се прие с много голяма съпротива и критичност от страна на актьорите на художествения съвет. Те залюбиха пиесата, повярваха в концепцията на режисурата и до последния момент много сериозно, много задълбочено допълват не само със своето присъствие, а със своите съвети, със своите бележки и съображения както за своята работа, така и за работата на своите колеги. И с предложенията, и с категоричната палка на режисьора. Моята палка е доста категорична и понякога кара актьорите, докато при-

емат решението, темпа, оценката, детайла, не така винаги лесно приемат, защото това са актьори с голям творчески заряд и с голямо художествено не само може, но и мислене.

Аз им изказвам тази благодарност.

Аз тука искам да изкажа благодарност и на осветителите, и на музиката, на моя приятел Мирчо Сливенски, който е патил от режисьорската палка много. И трябва да ви кажа, че до последния момент, дори след спектакъла, ние се събрахме и казахме - не знам дали е тука Мирчо Сливенски - "как можахме тука да представим толкова дълга първата част". Тя наполовина ще бъде съкратена с това минаване на войниците. Видяхме каските и казахме: какво да направим? Макар че той е музикант, а художниците отдавна искаха да се сменят тези каски и реквизитът, за който казахте, но в театъра понякога нещата не вървят в оня математически ред и ход на две и две - четири и да дойдат нещата на място.

Вие ми казахте за много други неща, свързани с техниката, които и сте видяли нукои, някои не сте видели достатъчно, увлечени в актьорското поведение. Тях ние ще се помъчим да оправим.

Аз искам да кажа за тази неопределеност на действието на двете срещи интермедии на Косъо Цанев с Бранков, с Добревски и с майката и Стася. Ние там имахме със сценографското решение по мое искане един парапет, една ограда, но ние се срещнахме с други, много по-сложни технически затруднения. Това бяха и са, още продължават да стоят като Демоклиев меч над нас, движението на колите. Но с това аз не искам да ви занимавам. Ние н^ямахме как да движим този парапет и затова оставихме толкова обобщено вече мястото на срещата, че вие с основание задавате този въпрос. Те са на две различни места в улица с един парапет, с един стълб-фенер. Но това е технически невъзможно и затова го оста-

вихме така. Но ще се помъчим с осветление, с помощта на художниците, които също са много пегили от тази режисьорска палка, да можем да доизкусурим нещата, за да дадем една по-голяма конкретност на мястото на действие на тези две улични срещи. Те по мизансцен са на две различни места. Ако отидете на сцената, ще видите кръгове, разчертани с точни прожектори, номера, сложени на пода, за да падат точно там. Но въпреки това, вашите съображения са съвсем справедливи.

Ако си позволих толкова дълго да говоря за това, то е за да ви кажа, че това, което вие сте видели, ние сме го знаели и търсили и сме били изправени пред една почти невъзможност.

На пето място аз искам да се спра на вашите съображения за големите съвпадения на вашите бележки и за известни различия. Това не ми дава основание да използвам различията, за да защита една или другата позиция. Но съвпаденията са такива, че би трябвало да ме накарат мене като постановчик да се замисля и всичко онова, което е възможно, да приема.

Преди да говоря за тези съвпадения по отношение на оценката на образите искам да кажа, че - дано да не забравя някои - не само прирастието, увлечението, дисциплинираността на нашите актьори, които играха епизодични роли, но и тяхното голямо майсторство да допълнят онова, което е така оскъдно дадено особено в тези малки образи. Аз ще кажа имената на актьорите, за да бъдат по-понятни, а не имената на ролите, защото те могат да предизвикат малко отдалечаване от онова, което искам да спомена. Става въпрос за Гец, за Бахчеванова, за Ябанджиева, за Славка Славова, за Хашъмов, за Стойчев, за Ангелов, за Воденичаров, за Петров. Другари, това беше една дълга и мъчителна история със своето майсторство и със своята индивидуалност да прибавят по една черта от характера, за да могат да се изградят тези...

ОБАЖДАТ СЕ: И Мамалев.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: И Мамалев, да, разбира се.

ОБАЖДАТ СЕ: И Антони Генев.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Антони Генев аз го отделям като голямо постижение за себе си и затова го слагам. Там и сюжетно има много повече прояви, по-голям терен има той и затова и възможностите са по-големи.

Но тука ролята на Бахчеванова е толкова оскъдна, толкова еднопланова. Ние тръгнахме срещу течението. Тя беше една смелна патка по автор. Не знам дали сте чели скоро пиесата. Ние тръгнахме с тази голяма наша актриса срещу течението и се помъчихме да изградим този внушителен образ със своето присъствие на човек който в същност ръководи този дом, упреква или приема, да не прегля сега характеристики. Но аз смятам, че благодарение на тяхното майсторство ние успяхме в тези роли да не станат те смешни и неприемливи.

По отношение на митинга. Спирам се на една втора част от вашите съображения, където съвпадат нещата. Трябва да ви кажа че днеска ние за пръв път успяхме да видим това противоречие между осветление, плейбек, присъствие и войници, които за пръв път тръгват към този митинг, закъсняване на реакцията от кабината на звукооператора, затъмняване на осветлението, идване на трамвайчето. И вие сте абсолютно прави.

Но не само това. Тя режисьорски ще бъде доправена. И аз ви обещавам, че на 6-и вие ще видите една сцена, която по отношение на митинга ще ви удовлетвори. Нещата ще бъдат така направени че всичко ще се изтегли напред, какво става. Онова, което остава вече назад, то ще потъне и със звук ще се опитаме да дадем един разпръснат митинг.

По отношение на финалите.

Самото наказателно дело е такова. Но ще се помъча с осветлението да прикрия и реакциите да ги дам по магнетофона. Да поставя и моите много мили помощнички. Сега едната е там, след това ще бъдат и двете. Ще поставя и по-мощни актьори - ще взема студенти, за да може тези реакции да бъдат органично вплетени. Вие сте тук прави. Или пък да ги съкратя.

Лошото е, че навремето аз не туширах, не съкратих текста на Камен Зидаров, който казва "тишина" чрез председателя на съда. Но справедливи са съображенията. До голяма степен това нещо ще бъде отстранено. До голяма степен.

За "Покойници" мисля, че съображенията са справедливи по дължината, но не по участието. И там също ще минем към 50 % от нещата да ги съкратим.

Аз искам да кажа няколко думи в защита на някои от актьорите, тъй като ми се струва, че бидейки прави вие във вашите съображения, същевременно ми се струва, че когато се гледа една такава репетиция, това е втора цялостна репетиция, вчера имахме с Камен Зидаров една репетиция без зрители и това е втора цялостна репетиция. Но с някои от компонентите, актьори и други, за пръв път се срещнаха.

Аз искам да кажа няколко приказки в защита на Кондов - че приносът днеска, това, което той привнесе малко в повече, той сам го е усетил. Не може неговото чувство за мярка и вкус да не му подскаже. Аз не съм говорил с него. Но той досега играеше блестящо тази сцена. Тя е трудна. И всички съображения, които вие изказахте за и против за аргументи, той е един от мислещите актьори и сам ги е казвал тези неща, т.е. търсели сме ги и аз съм там, че той ще намери тази мярка.

Но не бива да се изхожда от друга пиеса. Във всеки случай аргументите са дадени, става въпрос за отношение и вие сте

тука съвсем справедливи. Ще се помъчим това да го направим.

Аз бих искал да кажа няколко думи и в защита на Ружа Делчева - една актриса, която е много отговорна и чутка към своето присъствие на сцената. Ние знаем, че тя смята паузите за свое много мощно оръжие. И прекаляването в тях, и този малко удължен текст в монолога. Този монолог беше - не искам да ви го дам - една страница, дадена от автора допълнително. А той сега е само от два реда. Но той ви тежи с основание. Аз ви уверявам, че тези два реда ще останат две думи или едно изречение.

Вината е главно моя, че не мога да я убедя - другарят Кабакчиев се усмихва - тя го разбира, но не мога да ѝ докажа, че в същност поправката е едно повторение на това, което беше направила. Тази пауза, за която вие говорите, тези неща. Но мисля, че тя ще успее да изгради поне финала на тази картина.

Аз искам да кажа в защита на Косьо Цанев много неща, много неща! Борихме се много. От една страна, човекът, любещият син и майка, от друга страна, малко намесихме и онези автори, които пишеха пиеси за дълга. Става въпрос за френските класици. Нямали сме пред вид това разбира се, а сме гледали човешката страна. Но излязохме от съображението да излезе повече на преден план войникът, който специално се е подготвил, влязъл в академията. За него такива думи написахме с Чавдар Добрев за това как той е влязъл, как Чапразов като негов бъдещ тъст ли, как се казва не знам. Всичко това, че той, зарит от гранатата, е вдигвал полусляп своя взвод и е победил, отхвърлил е врага и е спасил честта - това са нови неща. Като мислехме, че неговото присъствие и целта, и вътрешното му отношение към нещата ще излязат. Но не се е получило вероятно. Но той ги знае и аз мисля, че това ще се получи.

Аз мисля, че Рачко Ябанджиев съвсем справедливо ми казва

че той е млад и трябва да имаме пред вид и това.

Бих искал да кажа две думи в защита на тази млада актриса, която за пръв път вече добива майсторство. В "Деца на слънцето", където нещата вървят по линията на едно умопомрачение, на една острота, на сатирично отношение от страна на режисурата към някои от образите, нещата бяха по-приемливи и по-лесни. Тука за пръв път нейната органика, искреност, естественост би трябвало да ги видим.

Може би вината е и в мене, че аз съм свикнал и накрая не правих бележки. Може би и в мене е вината. Но вие ми давате основание наново да се върна върху тези сцени.

Аз искам да кажа за големия успех на Кабакчиев, на Чапразов, на Кондов.

За онези епизоди аз говорих общо и не ги слагам по-малка заслуга, защото в големия терен човек има и повече възможност да се разкрие. Но разбира се големият терен крие и опасност и повече човек да потъне. Но тука др. Кабакчиев, и Кондов, и Чапразов на мене ми се струва, че съображенията, които изказахте, ще ги вземем под внимание. Ние ги чухме добре. Моите две асистентки, помощнички водят много точен запис. Повече в разговори с актьорите и на отделни репетиции ще се помъчим да довнесем всичко онова, което тука се каза.

Не знам дали съм пропуснал някои неща, но аз накрая пак искам да завърша с това, което вие казахте - голямото чувство на обич, с която говориха тука всички хора, ми подсказва, че благодарността, която отправям към вас не е достатъчна, а трябва да се заловя много задълбочено и системно. До 6-и ние имаме четири представления и голяма част от вашите съображения заповядайте на шести и вие ще видите, че сме направили големи усилия да ги преодолеем.

Накрая искам да кажа, че в такъв труден полифоничен, епичен спектакъл се отдава внимание главно разбира се към актьорите и към постановъчния колектив, но аз отдавам много обич и признателност и към онези, които участвуват, особено тези млади войничета, които ги извикахме с Вечерни новини, и дойдоха в театъра и които със същото пристрастие се заловиха и в продължение на по-малко от седмица или около една седмица направиха тези сцени.

Еднаква ми беше грижата както за актьорите, както за текста, така и за масовите сцени. И всичко онова, което тука се каза за тази полифоничност и мащабност на спектакъла, се отнася и към тези наши творци. Ако толкова се спрях на тях, то не е за да кажа колко на мене ми е било трудно или колко тези хора, взети чрез вестника, повикани чрез вестника, са дошли и са помогнали, а да отправя апел към другаря директор: не може Националният театър без 20 души щатни хористи или щатни статисти. Едно време Саламанов беше такъв, Пламен Чаров е бил в 30-те години, колкото и да ви се вижда странно.

ЧАВДАР ДОБРЕВ: Не, не е странно. /Смях/

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Аз апелирам, и затова се спрях, другарят директор в тазгодишния бюджет, който се изготвя, да отдели 20 бройки, за зашити, да иска, за да не се обръщаме. И на Народния театър се припада да прави спектакли, свързани със съдбата на народа. Да ги имаме на разположение.

Още един път ви благодаря.

ЗАКЛЮЧИТЕЛНО ИЗКАЗВАНЕ

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Приключваме.

Моята задача е безкрайно облекчена и от изказванията, които бяха направени, и от отношението, което взе тука режисьорът

Можем да бъдем доволни от справедливата висока оценка, която се даде на нашето представление от всички изказали се, независимо от бележките, които бяха направени по отделни моменти.

Аз смятам, че театърът, като се започне от режисьора, извърши една много голяма работа за обновяването на това произведение на Камен Зидаров, наистина голяма работа, която направи възможен този успех. Защото, когато четохме оригиналния вариант на пиесата, на нас ни беше ясно, че с този оригинален вариант ние трудно можем да постигнем успех или въобще не можем да постигнем. Сега тука много лесно се спрятат думите "класика" и т.н. Класици са Иван Вазов, Петко Тодоров, Пейо Яворов, да не навлизаме в такива подробности. Но тука театърът извърши една много сериозна работа, главно режисьорът, и в това е заслугата - че беше направен един нов прочит, интересен, на това произведение на Камен Зидаров.

Създадено е едно представление с епично звучене, с много дълбоко отношение към историческата съдба на нашия народ, към неговите исторически творби, етапни в тази история на народа. Смятам, че това представление ще получи широк отзвук в нашата публика, в нашите културни среди абсолютно заслужено. Смятам, че е правилна ориентацията за приключването на националния преглед с представлението, което ние сега току-що гледахме.

Така че искам да изкажа своята голяма благодарност на проф. Филипков, на актьорите, които участваха с голямо себеотдаване, и на целия персонал на театъра, включил се в решаването на тази важна задача, която беше решена в един твърде кратък срок. Не бих казал, че е изключително кратък, защото аз се боря за по-кратки срокове, но един твърде кратък срок, като се има пред вид цялата обемност на задачата, свързана както с многолюдността на актьорския състав, така и с всички тези масовки,

които присъствуват и които изискват своето голямо внимание.

Понеже беше казано тука за пушека, за митинга, струва ми се, че повтарянето на тази рамка за мен поне не е необходимо. За мен финалът трябва да върви с Ружа Делчева и Косьо Цанев, защото другото ми се струва малко претрупано и излишно.

Но смятам, че др. Филипов в случая като постановчик има думата, предоставям на него правото...

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Утре ще го играем само с първия финал с Ружа Делчева и Косьо Цанев.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: ... той да реши, да намери най-правилното решение - това, което той сметне, че ще бъде най-добре.

На фона на едно високо актьорско изпълнение от страна на всички участници искам да открия изпълнението на Любомир Кабакчиев.

Искам да кажа две думи по повод на младите актьори, които бяха споменати тук. Аз мисля, че става въпрос - специално за Косьо Цанев - за един по-сдържан маниер на работа, на изпълнение, а не на неуспех. Просто за едно съзнателно отиване по тази линия.

Смятам, че ^Впротиворечивите оценки може би за мен лично тази линия на поведение на Косьо Цанев е приемлива. Може би трябва малко тук-там да се подсили, да присъствува една емоционалност повече в неговото изпълнение с оглед на това, че той е един млад човек, с оглед на това, че твърде студенео на емоционалното отношение към него от страна на Стася, от страна на майка му, от страна на другите хора, които контактуват с него. Предполагам, че тогава ще се получи вече един добър баланс - грубо използвам това понятие - между това, което той следва като линия на поведение, и което е идеалният случай.

Но в изпълнението на младите актьори, без да искам да противопоставям тука, ми се струва, че има една по-голяма съдържателност, една по-голяма овладяност, което смятам, че стана ясно както от хода на представлението, така и от изказванията на отделните другари.

При това положение смятам, че художественият съвет може да приеме като общо становище постановката "За честта на пагона" с една висока оценка за работата на целия постановъчен екип и да си пожелаем на добър час и едно достойно увенчаване на Шестия национален преглед с нашата премиера. С това представление ние ще закроем нашия сезон и ще открием новия сезон - с тази постановка, посветена на 35-годишнината на нашата революция.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Може ли, другарю директор, след шести да играем пак представлението, за да може да се закрепим, като тези представления бъдат обявени за премиерни?

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Имаме обявени други представления но струва ми се, че можем и това да направим.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: На осми свършват.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Да.

Закривам заседанието.

/Закрито в 15,10 часа/

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

/Д. Фучеджиев/

СТЕНОГРАФ:

/Л. Лазов/